

UOT 336.22

SƏNAYEDƏ İNVESTİSİYALARIN STİMULLAŞDIRILMASINDA DÖVLƏTİN VERGİ MEXANİZMİNİN ROLU

Kənan NOVRUZLU*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 14 may 2024; çapa qəbul edilmişdir: 21 iyun 2024; online-da çap edilmişdir: 17 sentyabr 2024.

Received: 14th of May, 2024; accepted: 21th of June, 2024; published online: 17th of September, 2024.

Açar sözlər: *vergi krediti, vergi mexanizmi, investisiyanın stimullaşdırılması, mənfəət vergisi, investisiya fəaliyyəti*

Giriş

Ölkədə azad sahibkarlığın inkişafına və iqtisadiyyata investisiya qoyuluşlarının həcmnin artmasına əlverişli şəraitin yaradılmasında dünya standartlarının tələblərinə cavab verən Vergi Məcəlləsinin tətbiqinin böyük rolu olmuşdur. Müqayisə üçün göstərmək olar ki, 1995-2000-ci illərdə iqtisadiyyata investisiya qoyuluşlarının ümumi həcmi 11 milyard dollar olduğu təqdirdə, Vergi Məcəlləsi qəbul edildikdən sonra 2000-2014-cü illərdə bu göstərici 12 dəfə artaraq 132 milyard dollar təşkil etmişdir.

Vergilərin müəssisələrin investisiya qərarlarına təsirinin müəyyən edilməsi istiqamətində ekonometrik metodlardan istifadə olunmaqla bir sıra nəzəri tədqiqatlar aparılmışdır. Bu tədqiqatlardan bir neçəsini göstərək:

1. *Akselerator modeli* (Amerika iqtisadçısı Con Beyts Klark (1847-1938)). Bu modelə görə, vergilərin investisiyalara təsiri onların məcmu tələbə təsiri vasitəsilə reallaşır.

2. *Neoklassik model* (Amerika iqtisadçısı Deyl Jorqenson (1933)). İstehsal amillərinin qarşılıqlı əvəz edilməsini nəzərə alan ilkin istehsal funksiyası əsasında yaradılmışdır. Bu modelin əsasında belə bir mülahizə dayanır: öz mənfəətini maksimuma çatdırmaq istəyən müəssisə istehsal amillərini o vaxta qədər istehsala cəlb edəcək ki, “istehsal həcmi həddi”nin bazar qiyməti həmin istehsal amillərinin qiymətindən aşağı olmasın. Burada “istehsal həcmi həddi” dedikdə, bütün digər amillərdən istifadə həcmi sabit qaldığı halda eyni növ istehsal amilinin hər əlavə vahidindən istifadə olunmaqla istehsal olunan və natural ölçülərlə ifadə olunan istehsal həcmnin artımı nəzərdə tutulur. Vergilərin həm istehsal həcmnin aşağı olması, əsas vəsaitlərin fiziki və mənəvi aşınma səviyyəsinin yüksəkliyi, işçilərin ixtisas səviyyələrinin və peşəkarlıq qabiliyyətlərinin arzu olunan səviyyədə olmaması ümumi məhsuldarlığın artımına maneə yaradan amillər kimi qəbul oluna bilər. Bununla bağlı olaraq, müəssisələrin yeni texnologiyalardan istifadə və investisiya fəalliyətinin stimullaşdırılması mühüm vəzifə kimi qarşıda dayanır. Deməli, fəaliyyətdə olan vergi sistemi təkrar istehsal və modernləşdirməni dəstəkləməlidir. İnteraksiya güzəştlərinin tətbiqi qeyd olunan məsələnin həllində daha səmərəli ola bilər (8).

Məlumdur ki, hər bir sahənin investisiyalar üçün cəlbediciliyi beş amilin təsiri altında formalaşır:

- mövcud rəqiblər;
- potensial rəqiblərin bazara daxil olma maneələri;

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti

e-mail: novruzlu.knn@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.30546/25194011.2024.13.4.047>

- istehsal amillərini bazara təklif edən təchizatçıların gücü;
- alıcıların müəssisənin qiymətlərinə təsir gücü;
- və əvəzedici məhsullar.

Yüksək vergi dərəcələri riskləri artırdığı üçün potensial rəqiblərin digər sahibkarların bazara daxil olma maneələrindən biri kimi qəbul olunur. Yeni rəqiblərin bazara daxil olma maneələri güclü olduqda isə həmin bazarın investisiya cəlbediciliyi artır (rəqabətin intensivliyi azaldığına görə). Deməli, yüksək vergi dərəcələri bazarın cəlbediciliyini artırmaqla investisiyaları stimullaşdırma bilər (5).

1. Investisiyaların stimullaşdırılmasında mənfəət vergisinin önəmi

Müəssisələrin investisiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması üçün ən səmərəli vergi növü mənfəət vergisi hesab olunur. İqtisad elmində aparıcı fikirlərdən biri də budur ki, mənfəət vergisi qiymətlərin artımına, əməkhaqqı səviyyəsinin aşağı düşməsinə və iqtisadiyyatın real sektoruna investisiyaların azalmasına gətirir. Mənfəət vergisi üzrə dərəcələrin aşağı salınması ideyasının aktuallığının əsasında məhz bu mülahizə dayanır.

Mənfəət vergisinin tənzimləmə imkanlarının səviyyəsi onun konstruktiv elementlərinin və tətbiq olunan güzəştlərin investisiya qərarlarına təsir göstərən risklərin səviyyəsini nə dərəcədə nəzərə alması ilə bağlıdır. Bununla əlaqədar mənfəət vergisinin əsas vəsaitlərə investisiya qoyuluşu ilə bağlı risklərə təsirinin tədqiq edilməsi zərurəti yaranır.

İnnovasiya layihəsinin səmərəliliyinin azalması riski-layihənin reallaşdırılması nəticəsində gəlirin itirilməsi (əməliyyat mənfəətinin azalması) ilə bağlı olan risklər daxildir. Amerikan iqtisadçısı Teodor Levitin (1925-2006) təklif etdiyi “məhsulun həyat dövrü” modelinə görə, yeni məhsulun bazara daxil olma dövründə tələbatın həcmi və artım tempi az olur. Bu dövrün müddəti yeni məhsulun alıcı üçün faydalılığının dərəcəsi, faydalılığın alıcılar tərəfindən qavranılmasının asanlıqı, yeni məhsuldan istifadəyə keçid xərclərinin həcmi, yeni məhsulun alıcının istehlak və istehsal vərdişlərinə uyğunluğu kimi amillərdən asılı olaraq dəyişir. İnstitusional alıcılar faydalı yenilikləri daha tez qəbul edirlər. Bazarın rəqabət mexanizmi belə alıcıları daha səmərəli məhsulları almağa və köhnə məhsullardan qısa müddət ərzində azad olmağa vadar edir. Yeni məhsulun bazara daxil olma dövrü bazarda informasiya qıtlığı, rəqiblərin və bazar segmentinin sərhədlərinin qeyri-müəyyənliyi ilə səciyyələnir. Bu mərhələdə istehsal texnologiyaları təkmilləşmə dövrünü yaşayır. Bazara daxil olma mərhələsində müəssisənin xərcləri yüksək, gəlirləri isə nisbətən az olur. Bazarın məlumatlandırılması və satışın həvəsləndirilməsi üçün iri həcmli marketinq xərclərinə zərurət yaranır. Tələbatın azlığı və istehsal imkanlarının məhdudluğu ilə şərtlənən kiçik istehsal həcmi isə məhsul vahidinə düşən daimi xərclərin (əsas vəsaitlərin amortizasiyası, ETSKI (elmi-tədqiqat və sınaq-konstruktor) xərcləri, reklam və digər şərti-daimi xərclər) artmasına səbəb olur və məhsulun maya dəyəri yüksəlir (2).

Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş vergitutma mexanizmi investisiya layihələrinin icrası zamanı yaranan itki və zərərlərin gələcək dövrlərin mənfəəti hesabına kompensasiya edilməsinə, elmi-tədqiqat və layihə-konstruktor işlərinə çəkilən xərclərin gəlirdən çıxılmasına hüquqi imkan yaratmaqla investisiya risklərinin azaldılması üçün əlverişli şərait yaradır.

1.1. Aktivlərin mənəvi və fiziki aşınma dövrünün qeyri-müəyyən olması ilə bağlı olan kapitalın itirilməsi riski

Vergi Məcəlləsinin 114-cü maddəsində təsbit olunmuş əsas vəsaitlərin amortizasiya mexanizmi “azalan qalıq dəyəri” metodunun təkmilləşdirilmiş forması olaraq müəssisələrə yüksək amortizasiya normalarından istifadə etmək imkanını verir. Lakin bu normaların qalıq dəyərinə tətbiq olunması əsas vəsaitlərə investisiya qoyuluşlarının böyük hissəsinin ilk illərdə geri qaytarılmasını təmin etsə də, onların tam dəyərinin amortizasiya müddətinin artmasına gətirir.

Mövcud amortizasiya mexanizmi investisiyaların bazar dəyərini deyil, qalıq dəyərini əsas götürür. Müasir dövrdə elmi-texniki tərəqqinin yüksək inkişaf templəri əmək alətlərinin mənəvi aşınmasının fiziki aşınmadan daha böyük sürətlə baş verməsinə gətirmişdir. Texnoloji inkişaf istismar dövrü uzunmüddətli olan texniki elementlərin istehlak xassələrinin mənəvi aşınmasına, belə avadanlıqların xüsusilə yeni məhsulların istehsalında tətbiqinin səmərəliliyinin azalmasına gətirməklə onların bazar qiymətlərinin sürətlə azalmasını şərtləndirir. Buna görə də, qalıq dəyəri əsasında hesablanan amortizasiya əsas vəsaitlərə investisiyaların ödənilməsinə təmin etmir və amortizasiya prosesinin əsas vəsaitlərin modernləşdirilməsi üçün əhəmiyyətini azaldır.

1.2. Maliyyə riski-müəssisənin kreditlər və qiymətli kağızlar üzrə faizlərin və əsas borcun ödənilməsi qabiliyyətinin olmaması

Investorlar borcların və faizlərin qaytarılmaması risklərinin və borclunun müflisləşməsi ilə bağlı xərclərin yaranması risklərinin azaldılması üçün, adətən, yüksək faizlər tələb edirlər. Maliyyə riski borc vəsaitlərinin dəyərini artırır. Vergi Məcəlləsinin 143-cü maddəsində aktivlərin kreditlər hesabına alındığı təqdirdə kredit faizlərinin vergi tutulan gəlirdən çıxılan xərclərə aid edilməsinə icazə verilir. Mənfəət vergisi müəssisənin xüsusi maliyyə resurslarını azaltmaqla maliyyə dayanıqlılığını zəiflədir. Nəticədə müəssisənin ödəmə qabiliyyəti azalır ki, bu da maliyyə risklərinin artmasına gətirir. Mənfəət vergisinin dərəcəsinin son 10 ildə 27%-dən 20%-dək azaldılması sahibkarlıq fəaliyyətində belə risklərin də azalması üçün əlverişli şərait yaratmışdır.

1.3. İnflyasiya riski: Bu risk inflyasiya nəticəsində kapitalın real dəyərini və gözlənilən gəlirlərin qiymətdən düşməsi ilə bağlıdır. Nümunə üçün, inflyasiya səviyyəsi gözləniləndiyindən yüksək olduqda müəssisənin mənfəəti süni qiymət artımı vasitəsilə yüksələcək ki, bu da vergi ödənişlərinin məbləğini artırır. İnflyasiya ilə bağlı qiymət artımı kapitalın yenilənməsi xərclərini də artırmış olur (1). Digər tərəfdən isə, inflyasiya investisiyalarla bağlı olan borc öhdəliklərinin real dəyərini azaltmaqla kapitalın artımına şərait yaradır. İnflyasiyanın gəlirlərə və investisiya məbləğlərinə təsiri kapitalın vergi cərimələnməsini artırır, borc öhdəliklərini dəyərsizləşdirməsi isə inflyasiyanın investisiyalara mənfəət təsirini azaldır. Belə halda inflyasiyanın investisiyalara təsiri hər hansı müəssisənin konkret vəziyyəti ilə müəyyən olunur. Investisiyaları borc öhdəlikləri hesabına maliyyələşdirən müəssisələr kapitalın real dəyərini artırmaq imkanı qazanır, öz vəsaitləri hesabına reallaşdıran müəssisələr isə bu dəyəri itirmək riski ilə qarşılaşırlar. Azərbaycanda inflyasiya səviyyəsi idarə olunan və nisbətən aşağı səviyyədə olduğu üçün inflyasiya itkilərinin baş vermə ehtimalı nisbətən aşağıdır.

1.4. Siyasi risk: Hal-hazırda ölkəmizdə həyata keçirilən vergi siyasəti vergi ödəyiciləri üçün əlverişli və şəffaf vergi mühitinin yaradılması, vergi yükünün azaldılması, vergilərin könüllü ödənilməsi səviyyəsinin artırılması, vergi inzibətçiliyinin təkmilləşdirilməsi, vergi ödəyicilərinin uçotunda, vergilərin ödənilməsi və hesabatların təqdim edilməsində elektron vasitələrdən istifadənin genişləndirilməsi, vergi ödəyicilərinin vergilər və hüquqları barədə maarifləndirilməsi və digər belə mühüm sahələrə istiqamətlənmişdir. Bütün bunlar Azərbaycanda həyata keçirilən vergi siyasətinin sahibkarlıq mühitinə müsbət təsirini şərtləndirməklə vergitutma ilə bağlı siyasi riskləri minimuma endirir.

Vergi daxilolmalarının dövlətin cəmiyyətdə, xüsusilə sosial sahədə və iqtisadi sistemin tənzimlənməsində rolunun səviyyəsi ilə əlaqələndirilməsi və vergi yükünün bu mövqedən çıxış etməklə müəyyən edilməsi daha məqsədəuyğun yanaşma hesab olunur. Beləliklə, investisiya fəaliyyətinin vergi alətləri ilə stimullaşdırılması vergi ödəyicilərinin sahibkarlıq fəaliyyətinə təkan verən vergi güzəştləri, vergi bazasının genişləndirilməsi və zəruri hallarda vergi dərəcələrinin artırılması ilə də həyata keçirilə bilər (7).

2. Müəssisələrin vergi krediti siyasəti

İnvestisiyaların stimullaşdırılmasında müəssisələrin görəcəyi digər addımlardan biri də vergi kreditlərinin alınmasıdır. İnvestisiya məqsədli vergi kreditinin başlıca fərqləndirici cəhəti onun daha uzun müddətə (1-5 ilə) verilməsidir. İnvestisiya məqsədli vergi kreditlərinin verilməsinin əsasları əvvəlki möhlət hüququndan çox fərqlənir. Bu, müəssisəyə müəyyən edilmiş müddət və hədlər daxilində dövlət büdcəsinə ödəniləcək vergilərin və ödənişlərin azaldılmasına icazə hüququdur. Onun verilməsi əsasları tamamilə fərqlidir. Məsələn, müəssisə region üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən sifarişi yerinə yetirir. Yaxud müəssisə yeni texnologiya almış və bu texnologiya ya ətraf mühitə tullantıların azaldılmasına kömək edəcək, ya əlillər üçün yeni iş yerləri açacaq, ya da müəssisəyə təcrübə-konstruksiya işləri aparmağa imkan verəcək. Bu halda dövlət müəssisəyə investisiya məqsədlərinə xidmət edən vergi kreditini almağa icazə verir.

Dövlət tənzimlənməsinin investisiya vergi kreditləşdirilməsi alətindən müxtəlif səviyyələrdə büdcə və kontragentlər qarşısında öhdəliyi olmayan müəssisələr istifadə edə bilər. Bununla yanaşı, müəssisənin investisiya məqsədilə belə kredit almaq hüququndan istifadə etməklə vergi ödənişlərinin yüksəlməsi halında baxılan kredit üzrə müddətin artırılmasının və faiz dərəcələrinin aşağı salınmasının qaydasının müəyyənləşdirilməsi tələb olunur.

İnvestisiyaya vergi krediti mexanizmi vasitəsilə də dövlət qabaqcıl texnologiyaları tətbiq edən müəssisələri dəstəkləyir. Vergi kreditindən istifadə etmək üçün müəssisələrin məsrəflərində yeni texnologiyaların payının sahə üzrə orta göstəricidən çox olması əsas şərtidir. Belə göstəriciləri olan firmalar xüsusi kreditdən istifadə etmək hüququ qazanır və bu kredit vasitəsilə vergini ödəyirlər. Vergi kreditinin faizi az, müddəti isə uzun olduğuna görə o, müəssisə üçün əlverişli olur. Vergi krediti banklar üçün əlverişli olsun deyə, onlar dövlət sığortası, güzəştli vergi və s. vasitələrlə həvəsləndirilir. Qabaqcıl texnologiyaları tətbiq edən müəssisələr üçün güzəştli vergilərdən başqa, sürətləndirilmiş amortizasiya norması da tətbiq olunur. Sürətləndirilmiş amortizasiya nəticəsində xərclər artır, vergiyə cəlb olunan məbləğ isə azalır. Beləliklə, müəssisələr üçün sürətləndirilmiş amortizasiya rejimi əlverişli olur və onlar əsas kapitalın yenilənməsinə vəsait yönəltməkdə maraqlı olurlar. Sürətləndirilmiş amortizasiyanın tətbiqi nəticəsində əmtəə bazarlarının həcmi və investisiyalara tələb artır, milli iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafı üçün şərait yaradılır. Müəssisənin investisiya aktivliyinin yüksəldilməsi üçün alətlərin seçilməsində nəzərə almaq lazımdır ki, müəssisənin əsas investisiya resursu məhz onun amortizasiya ayrırmalarıdır.

Amortizasiya siyasətinin təkmilləşdirilməsində həlledici rolunu hər şeydən əvvəl amortizasiya qanunvericiliyinin əsas fondların qruplarının böyüdülməsi hesabına sadələşdirilməsi oynayır. Əsas fondların dəyərinin qiymətləndirilməsində və amortizasiya normasının müəyyənləşdirilməsində, həmçinin ayrılmış amortizasiyanın istehsalın yenilənməsi məsələsinin həlli baxımından məqsədli istifadə olunmasının təmin olunmasında müəssisələrin müstəqilliyi az əhəmiyyət kəsb etmir. Sürətləndirilmiş amortizasiya sferasının genişləndirilməsi də zəruridir. Əsas fondların keyfiyyətə yenilənməsi məqsədilə xərclərin maliyyələşdirilməsinin yüksəldilməsi və istehsalın texniki-texnoloji səviyyəsinin yüksəldilməsində sürətləndirilmiş amortizasiya metodunun üstünlüyünə, maşın və avadanlıqların istismarının son mərhələsində aşağı amortizasiya ayrırmaları ilə təmir işlərinə yüksək səviyyəli xərclərin kompensasiya olunması imkanları da daxildir.

Bütövlükdə əsas kapitalın sürətləndirilmiş amortizasiyası iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi üçün güclü alətdir və onun köməkliyi ilə ümumi kapital qoyuluşunun miqyas və strukturunu proqnozlaşdırmaq olar. Ona görə sürətləndirilmiş amortizasiya bütün inkişaf etmiş və etməkdə olan ölkələrdə tətbiq edilir və ümumi investisiyanın 2/3 və ya 3/4-nü təşkil edir. Amortizasiya prosesinin sürətləndirilməsinin təbii məhdudlaşdırıcısı müəssisənin səmərəli işinin təmin olunmasının zəruridir. Müəssisənin reallaşdırdığı

məhsula elastik tələbin mövcudluğu şəraitində onun amortizasiyanın artımına adekvat qiymət artımına imkanı mövcud olmur. Ona görə də, sürətləndirilmiş amortizasiya metodundan istifadə edilən zaman ayırmaların məbləği balans mənfəətini aşmamalıdır (5).

Müasir şəraitdə əksər inkişaf etmiş ölkələrdə amortizasiya ayırmaları investisiya qoyuluşlarının maliyyələşdirilməsinin əsas mənbəyi hesab olunur. Vergidən azad olunan amortizasiya fonduna illik ayırmaları əsas fondların aşınmasının və mənəvi köhnəlməsinin illik dərəcələrini üstələyir. Amortizasiya fondunda yığılan pul vəsaiti yalnız investisiya qoyuluşunda istifadə olunur. Sürətli amortizasiyanın silinməsi mexanizmi vasitəsilə əsas kapitalın fiziki və mənəvi aşınmasından daha tez dəyər münasibətində təkrar istehsal olunur. Bu halda əsas kapitalın intensiv olaraq geniş təkrar istehsalı baş verir.

Müəssisənin şəxsi vasitələri hesabına investisiyanın genişləndirilməsi onların mülkiyyətinə differensial vergi qoyma əsasında da mümkündür. Müvafiq yanaşmanın məqsədi əsas fondların strukturunun yaxşılaşdırılmasının stimullaşdırılması ilə bağlıdır.

Təhlillər göstərir ki, vergilərin ödənilməsi müddətlərinin dəyişdirilməsi zamanı güzəşt anlamından çıxır və dövlətin sərmayəçi kimi çıxış etməsinə bənzəyir. Bir çox hallarda isə dolaylı vergi krediti dedikdə differensiasiya siyasəti (vergitutmada differensiasiya) nəzərdə tutulur. Odur ki, müasir şəraitdə differensiasiyaya vergi krediti kimi baxılması iqtisadiyyatın dinamik inkişafı zərurətindən irəli gəlir.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, həm inkişaf etmiş ölkələrin, həm də inkişafda olan dövlətlərin əksəriyyəti investisiyalı vergi kreditindən geniş istifadə ediblər. Müasir inkişaf mərhələsində investisiya vergi kreditinin tətbiqi aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:

- 1) Ölkədə investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması;
- 2) Müasir texnologiyaların tətbiqi;
- 3) İstehsal fondların yenilənməsinə;
- 4) Rəqabət qabiliyyətli istehsal və xidmətlərin göstərilməsinə xidmət edir (3).

Ümumiyyətlə, dövlət vergi sistemi vasitəsilə investisiya prosesləri arasında əlaqə yaradır, vergi güzəştləri vasitəsilə investorları stimullaşdırır. Vergi güzəştləri mexanizmi qoyulan kapitala nisbətən alınan gəlirdən verginin tutulmamağını təmin edir. Bu normalar sahələr üzrə fərqlənir və qabaqcıl sahələrdə maksimal səviyyədə olur. Beləliklə, investisiyaların strukturu progressiv olduqca vergi azalır. Bu iqtisadi mexanizm vasitəsilə investisiya prosesinin məsrəfləri azaldılır, qoyulan kapitalın gəlirlilik səviyyəsi artırılır. Eyni zamanda, vergilərin azalması hesabına kapital qoyuluşlarının mənbələri də artır. Belə sistem investorları aktiv olmağa stimullaşdırır, investisiya fəaliyyətinə qoşulmayan müəssisələrin isə gəlirdən tutulan vergiləri yüksək olduğuna görə onların rəqabət qabiliyyəti aşağı düşür.

Nəticə

Azərbaycan Respublikasında emal sənayesinə investisiya qoyuluşlarının təsirli stimullaşdırılması bu sahədə çoxşaxəli sistemin inkişafı əsasında həyata keçirilə bilər. Həmin sistemdə qarşıdakı dövrlərdə vergi və kredit vasitələrinin rolunun daha fəal vəziyyətə gətirilməsi xüsusi önəm kəsb edir. Göstərilən istiqamətdə emal sənayesində fəaliyyət göstərən bütün müəssisələrin əldə etdikləri mənfəətin əsas kapitala investisiyaya yönəldilən hissəsinin vergidən azad edilməsi məqsədəuyğundur. Dünyada nisbətən geniş istifadə edilən bu praktikanın hazırkı mərhələdə ölkəmizdə tətbiqi emal sənayesinin nisbətən böyük həcmli mənfəət əldə edən müəssisələrin investisiya qoyuluşu imkanlarının genişləndirilməsinin stimullaşdırılmasında əhəmiyyətli rol oynamaq potensialına malikdir.

Emal sənayesinə investisiya qoyuluşlarının vergi mexanizmi vasitəsilə stimullaşdırılması ilə bağlı investisiya-vergi alətlərinin tətbiqi məsələsinə də baxılması məqsədəuyğun hesab edilir. Bu halda müvafiq layihələrin həyata keçirilməsi müddətində emal müəssisəsinin mənfəətinin vergidən azad edilməsi və sonradan onun Mərkəzi Bank uçot dərəcəsinə

nisbətlə müəyyən edilməsi aşağı faizlərlə ödənilməsi investisiya qoyuluşlarının stimullaşdırılmasının gücləndirilməsini təmin edir. Digər ölkələrin təcrübəsinə uyğun olaraq investisiya vergi kreditlərinin bir qayda olaraq, emal müəssisələrində yeni, innovativ texnologiyaların tətbiqinə yönəldilmiş investisiya layihələrinin reallaşdırılması məqsədləri üçün tətbiq edilməsi təmin olunmalıdır.

İnvestisiya fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, onun praktikada reallaşdırılması, perspektivdə nəzərdə tutulmuş investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması və investisiya fəallığının stimullaşdırılması üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi nəticəsində, investisiya fəaliyyətinin səmərəliliyi yüksələr və investisiya sahəsinə xüsusi investorların vəsaitlərinin, hər şeydən əvvəl, iri korporativ milli kapitalın cəlb edilməsinin həcmələrinin artımı baş verər.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev R., Məmmədov M., Novruzov N. İnvestisiyanın maliyyələşdirilməsi və kreditləşdirilməsi. Bakı: Nurlan, 2005, 355 s.
2. Əzizova G.A. Dövlətin investisiya-innovasiya siyasəti. Bakı: İqtisad Universiteti, 2012, 212 s.
3. İmamquliyeva G.S. Emal sənayesinin investisiya təminatında inkişaf institutlarının rolu // AMEA İqtisadiyyat İnstitutu, Elmi Əsərlər jurnalı. Bakı: 2017, №3, s.130-136.
4. İmamquliyeva G.S. İnvestisiyaların təşviqinin emal sənayesinin inkişafına təsiri // Doktorantların və Gənc Tədqiqatçıların XIX Respublika Elmi Konfransı, 24-25 oktyabr, Bakı, 2017, s. 156- 158.
5. Məmmədov Ə., Seyfullayev İ. Vergi və investisiya mühiti. Azərbaycan Respublikasında əlverişli investisiya mühitinin formalaşmasında vergilərin rolu. Bakı: Çarşıoğlu, 2013, 376 s.
6. Qəribli E. İnnovasiyalı inkişafa stimül yaradan investisiya vergi krediti. Azərbaycanın davamlı inkişafında vergi siyasətinin rolu. Elmi-praktik konfransın materialları. Şamaxı: 2015. (<https://tedris.taxes.gov.az/assets/upload/files/Konfrans-2015-total.pdf>).
7. Xodov L.Q. Vergilər və iqtisadiyyatın vergi tənzimlənməsi. Bakı: İqtisad Universiteti, 2008, 291 s.
8. Журов А.В. Налоговые льготы как стимул развития бизнес-ангельского инвестирования: опыт России, США и стран Европы // Вопросы государственного и муниципального управления, 2010, №1, с. 89-97.

Резюме

Канан Наврузлу

Роль государственного налогового механизма в стимулировании инвестиций в промышленность

В условиях современного развития экономической системы экономисты ставят перед собой важную цель. Они стараются достичь такого уровня инвестиционной привлекательности, который позволяет увеличить объемы производства и конкурентоспособность выпускаемой продукции, что впоследствии может существенно улучшить благосостояние страны.

Финансовые сбережения субъектов экономики (без учета собственных финансовых сбережений государства) позволяют обеспечить достаточное финансирование капитальных вложений. Но, к сожалению, эти возможности остаются потенциальными, для их реализации необходимо использовать ряд различных налоговых, кредитных, фискальных и других механизмов; Таким образом, применение налогового механизма является наиболее актуальным, важным и приоритетным направлением в проблеме стимулирования инвестиционного процесса.

Актуальность изучения проблемы стимулирования инвестиций с использованием налогового механизма определяется также тем, что роль налогов в процессе поддержки и стимулирования предпринимателей в условиях турбулентности в экономике страны возрастает.

Система налогового механизма направлена на поддержание и укрепление баланса между регулирующей и фискальной функциями налогов и при этом проявляется в виде специальных налоговых режимов, изменения сроков уплаты налогов и, наконец, налоговых льгот. Все это является одной из

наиболее актуальных и эффективных мер стимулирования инвестиций.

Следует отметить, что целостным элементом системы налогового регулирования можно считать весь комплекс налоговых льгот, включающий в себя различные формы, инструменты и виды, стимулирующие увеличение прибыли (только при строгом требовании равных условий).

В настоящее время на деятельность государства по регулированию инвестиционного процесса влияют состояние и уровень развития рыночной экономики, степень ее ориентированности на решение социальных целей и задач.

Государство выступает экономическим субъектом, создает инвестиционные ресурсы и в связи с этим становится непосредственным участником инвестиционного процесса.

Государственное регулирование инвестиционных процессов – это определяемые законом формы и методы административно-экономического характера, используемые государственными органами всех уровней для реализации инвестиционной политики, обеспечивающей государственные цели социально-экономического развития страны и ее регионов, а также для повысить эффективность.

Ключевые слова: *налоговый кредит, налоговый механизм, стимулирование инвестиций, налог на прибыль, инвестиционная деятельность*

Summary

Kanan Novruzlu

The Role of State Tax Mechanism in Promoting Investments in Industry

In the conditions of the modern development of the economic system, economists set themselves an important goal. They are trying to achieve a level of investment attractiveness that allows them to increase production volumes and the competitiveness of their products, which can subsequently significantly improve the well-being of the country.

Financial savings of economic subjects (without taking into account the state's own financial savings) allow sufficient financing of capital investments. But unfortunately, these opportunities remain potential, for their implementation, it is necessary to use a number of different tax, credit, fiscal and other mechanisms; Thus, the application of the tax mechanism is the most relevant, important and priority area in the problem of stimulating the investment process.

The relevance of studying the problem of stimulating investments using the tax mechanism is also determined by the fact that the role of taxes in the process of supporting and stimulating entrepreneurs in the conditions of turbulence in the country's economy is increasing.

The tax mechanism system is aimed at maintaining and strengthening the balance between the regulatory and fiscal functions of taxes, and at the same time it manifests itself in the form of special tax regimes, changing the tax payment periods and, finally, tax concessions. All this is one of the most relevant and effective measures to stimulate investment.

It should be noted that the whole complex of tax incentives can be considered an integral element of the system of tax regulation, which includes various forms, tools and types that stimulate the increase of profits (only with a strict requirement of equal conditions).

Currently, the state's activity in regulating the investment process is affected by the state and level of development of the market economy, and the degree of its orientation towards the solution of social goals and objectives.

The state acts as an economic entity, creates investment resources and in this regard becomes a direct participant in the investment process.

State regulation of investment processes means forms and methods of an administrative-economic nature determined by law, used by state bodies at all levels to implement the investment policy that ensures the state goals of socio-economic development of the country and its regions, and to increase efficiency.

Key words: *tax credit, tax mechanism, investment stimulation, profit tax, investment activity*

Redaksiya heyətinin üzvü i.e.d., prof. Həsənli Yadulla Həmdulla oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.